

DERDE HOOFDSTUK.

NAAMVALLEN.

Verwarring in de behandeling daarvan.

86. Er is misschien geen gedeelte der taalkunde waarin van ouds meer verwarring heerscht dan in de behandeling der naamvallen. Zeer geleerde en Hoog Geleerde Heeren glijden over zulke onderwerpen heen, zonder te merken dat er een kink in den kabel is; minder geleerde onderwijzers, die dit in de uitoefening van hun beroep moeten bespeuren, zijn of te nederig om het gezag van hunne meerderen in twijfel te trekken, of zoo zij dat al durven, dan ontbreekt het hun aan de vereischte kundigheden om de gebrekkige werktuigen, die hun in handen gegeven zijn, te verbeteren.

Oorsprong dezer verwarring.

87. Deze verwarring is welligt zoo oud als de taalkunde; ten minste bestond zij reeds bij de Grieken,¹ en hooger behoeven wij niet op te klimmen, want de Grieken waren de leermeesters der Romeinen, en dezen werden op hunne beurt de onze. De Grieken dan begingen bij de behandeling der nmvv. al dadelijk de dwaling van het teeken met de beteekende zaak te verwarren. Eene schromelijke misvatting voorwaar, maar wij mogen er niet laag op vallen, want wij zouden het in hun geval niet beter gemaakt hebben. Hun rijkdom aan buigings uitgangen gaf hun aanleiding om in den uitg., die eene bloote toevalligheid is, het wezen van den nmv. te zien, en zoo verkregen zij zoo veel nmvv. als zij uitgg. hadden, namelijk vijf. Dit gaf spoedig aanleiding tot de gebrekkige bepaling: Een nmv. is de verandering van den uitg. eens woords, waardoor deszelfs betrekking wordt aangeduid. Deze bepaling, waaraan men zich zoo vele eeuwen heeft vastgehouden en zich, voor zoo ver mij aan dit eindje van de wereld bewust is, nog vasthoudt, is de ware oorzaak van de verwarring in de behandeling der nmvv. De Romeinen hadden toevallig in sommige nmww. een uitg. meer dan de Grieken, en op het dwaallicht van de eenmaal aangenomen bepaling doorgaande, verkregen zij dan ook een' zesden nmv. Maar wel verre van op dien meerderen rijkdom te mogen roemen, hebben zij juist in den naam van hun 6. nmv. (ablativus)

een blijvend gedenkteeken van hunne minderheid in vergelijking met hunne leermeesters, de Grieken, opgerigt. Indien het waar is dat die namen de beste zijn, welke ons den aard der benoemde zaak voor den geest brengen, dan is het ook waar, dat zij nauwelijks eene minder gepaste benaming hadden kunnen uitdenken, dan hun *ablativus*.

¹ Aristoteles, in een werkje den titel voerende *over uitdrukking*, dat echter niet algemeen als zijn werk erkend wordt, zegt reeds: "Philonos, Philoni enz. zijn geen namen maar naamvallen," Vid. Aristotelis Opera, Genevaae 1605, T. I. p. 29: Dat is voor mij schemerachtig.

De nieuwere talen naar het Latijn verknoeid.

88. Toen de nieuwere talen, na eeuwen lang slechts op de tong voortgeleefd te hebben, op hare beurt geschreven werden, zagen er die kinderen van het menschelijk brein, zoo naakt en armoedig uit, dat de monniken-geleerdheid, als afkomstig van een medelijdend slag van menschen, zich daarover ontfermen moest. Deze dame, van Romeinsche afkomst, en door de geestelijkheid opgevoed, droeg nog eene oude Romeinsche toga, maar dat kleedingstuk had haar in de eenzame kloostercel tot tijdverdrijf verstrekt, en was jammerlijk verknipt en opgelapt. Van de slippen van dat gewaad sneed zij nu rokjes voor die arme bloeden, daar wij zoo even van gesproken hebben; en daarvan komt het dat de talen van Europa zoo veel onderlinge overeenkomst hebben, en dat ze ons in de spraakkunsten en spraakleeren in eene gedaante voorkomen, daar wij niet regt wijs uit worden kunnen.

Eerste dwaling met betrekking tot de nmvv. nader toegelicht.

89. De spraakkunst, zegt men, is de kunst van wel te spreken, maar zij onderstelt eene kunst van juist te denken, die noodzakelijk vooraf gaat. Deze vloeit uit de onveranderlijke wetten van het denkvermogen voort, en strekt tot algemeenen grondslag voor alle talen. Ons denkvermogen stelt zich de voorwerpen der gedachten in verschillende betrekkingen voor; deze betrekkingen zijn voor alle volken dezelfde, want hetgeen voor het denkvermogen van den eenen mensch bestaanbaar is, moet het voor dat van alle menschen zijn. Maar de eene taal is rijker aan middelen van uitdrukking dan de andere; wanneer wij dus onze onderscheidingen uit onze

middelen van uitdrukking ontleenen, dan gaan wij uit van het bijzondere en toevallige, in plaats van het algemeene en wezentlijke: en deze is de dwaling die men in de leer der nmvv. beging. In de toepassing kan het ons niet ontgaan, dat alles op de onderscheiding der begrippen, en niet der teekens, aankomt. Willen wij een voorwerp in eene of andere betrekking voorstellen, dán eerst krijgen wij aanleiding om ons van den daartoe bestemden uitg. des naamwoords, of bij gebrek daaraan, van andere middelen te bedienen.

Alle beschaafde talen in dit opzigt even rijk.

90. Wanneer wij in de voorgaande paragraaf met betrekking tot nmvv. zeiden, dat de eene taal rijker aan middelen van uitdrukking is dan de andere, dan willen wij dat van meerder of minder volledige verbuiging van het nmw. verstaan hebben; niet als of de eene taal een voorw. in eene betrekking kan voorstellen waarvoor in eene andere taal geen middel van uitdrukking voorhanden is. Waar een uitg. ontbreekt neemt men immers een voorz. te baat, of de plaats die het nmw. in eene rede beslaat wijst op zich zelve reeds den nmv. aan.

Bepaling van eenen naamval.

91. Een *naamval*, of liever *geval*, is de betrekking van eenen persoon of zaak tot een anderen persoon of zaak in eene samenhangende rede.

Hoewel ik mij gaarne getroost alleen voor mijn gevoelen te staan, mits dat gevoelen op overtuiging gegrond zij, was het mij eene aangename verrassing in N. Anslijn's Nederd. Spraakk. voor eerstbeginnenden, derde druk 1824, mijne bepaling van den nmv. bijna woordelijk weder te vinden. Men leest daar bl. 29: "Het geval bij de nmww. is niet anders dan de betrekking waarin wij de dingen voorstellen, hetzij als onderwerp, voorwerp of bepaling."—Ik heb geen zwak om voor den uitvinder door te gaan van iets dat zoo oud is als de taal zelve; maar dit moet ik zeggen, dat mijne bepaling op het papier stond, eer ik het boekje van Anslijn gezien had; zij is dus (en dat kan niet onverschillig zijn) als van zelve opgekomen, bij twee menschen die van elkander niets wisten. Ook Beijer in zijne *Handleiding* enz., bl. 103, heeft dezelfde beschouwing van nmvv. als Anslijn. Ik kan mij intusschen met die heeren niet vereenigen, wanneer zij slechts drie gevallen erkennen. Men oordeele of de zeven gevallen door mij opgegeven niet wezentlijk onderscheiden zijn. Nog eens, wezentlijk verschillende zaken onder éenen naam te brengen; heeft wel den schijn van omslag te vermijden, maar bevordert de duidelijkheid niet.

Weifelende beteekenis van het kunstw. naamval.

92. Indien Scaliger gelijk had, toen hij beweerde dat het w. *casus*, dat is letterlijk *val*, zijnen oorsprong daarvan ontleent, dat men zich de verbogen nmvv. voorstel-

de als *afvallende* van den Nominativus, dien men *casus rectus*, rechte naamval, noemde,¹ dan is het óók waar, dat men in lateren tijd, bij het kunstw. *naamval* in onze taal, zelden aan dien oorsprong gedacht heeft. Veelmeer heeft men aan *val* in deze zamenstelling de beteekenis van *geval*, dat is *toevallige toestand* gehecht.² Dat het Latijnsche *casus* ook dien zin geeft is overbekend, en het zou welligt niet veel onderzoek vereischen om aan te toonen dat vroegere geleerden, dit woord, wanneer het voor *naamval* voorkwam, in dien zin opgevat hebben.³ Een sterk bewijs ligt, dunkt mij, daarin, dat elke nmv. zijnen naam ontleent van zijne innerlijke beteekenis, niet van zijnen uitg. Dit schijnt Scaliger gevoeld te hebben, toen hij de nmvv. liever eerste, tweede enz., dan Nominativus, Genitivus enz. wilde genoemd hebben.⁴ Wat daarvan zij, het kan niet anders dan nuttig zijn, de zaak zelve van het teeken te onderscheiden. Noemen wij het eerste *naamval*, en het tweede, *uitgang* of *buiging*. Leeren wij eerst de nmvv. kennen, en bewaren wij de beschouwing der uitgg. voor het hoofdstuk over verbuiging.

¹ Zie Sanctii Minerva, p. 73.

² Dit zou men bij meer dan één geacht taalkenner kunnen aanwijzen, maar wij zullen ons bij Ten Kate bepalen. Zie zijne Aenleiding enz., D. I. bl. 324 en 25. De oudste opvatting (wij erkennen het) moet met die van Scaliger overeengekomen hebben, anders ware *naamval* gelijk *misval*, *voorval* enz., waar *val* voor *geval* staat, onzijdig.

³ Zie onder anderen de reeds aangehaalde Minerva, p. 84, en aldaar de aanteekening van Everardus Scheidius.

⁴ Sanctii Minerva, p. 73.

Aanwijzing der Naamvallen.

93. Een persoon of zaak komt voor, *ten eerste*: als hetgeen waarover gehandeld wordt, en heet dan *onderwerp*: *De wereld gaat voorbij*.

Ten tweede: als iets bezittende of tot iets behorende, en heet dan *bezitter*, in het eerste geval eigenlijk, in het tweede oneigentlich. *De kroon des konings, het vee van den landman, het huis van den heer*, zijn voorbeelden van den eigentlichen bezitter; maar *de koning des lands, de herder der schapen, de heer van het huis*, zijn voorbeelden van den oneigentlichen bezitter.

Ten derde: als degene of hetgeen waarom, ten voor- of ten nadeele waarvan iets geschiedt, en heet alsdan *doel*, b.v. *zeg het hem, geef haar uw boek. Wij ontnamen den roover het gestolene, en gaven het aan den eigenaar terug*.

Ten vierde: als iets ondergaande, en heet alsdan *voorwerp*: *wie zijnen broeder haat, is een doodslager*. Het voorwerp der handeling kan te gelijk onderwerp der zegging zijn: “*het kind wordt onderwezen; gij zult beloond worden*.”

Ten vijfde: als het middel of werktuig waardoor iets geschiedt, en heet alsdan *helper*: *Alexander de Groote heeft door onmatigheid zijn leven verkort. Een vogel klieft de lucht met zijne vlerken*.

Ten zesde: als de wijs waarop, de tijd wanneer of de plaats waar iets geschiedt, en heet alsdan *bepaler*. *Ik lees zonder bril. De stervende booswicht herdenkt met wroeging aan het verledene. Hij kwam tegen den avond, met den hoed in de hand, en zette zich naast mij neder. Wij ontwaken in den morgen met een vrolijk hart; en vòor den avond, staan wij met betraande oogen, aan het graf van eenen voor het geluk van ons leven onmisbaren vriend*.

Ten zevende: Als degene of hetgeen waaraan het woord gerigt wordt, en heet alsdan *aanspreker*: *Dood, waar is uw prikkel? Graf, waar is uwe overwinning? Samuël, waar zijt gij? Jongeling, sta op*.

Moeijelijkheid om nmvv. naauwkeurig te onderscheiden.

94. Niet altijd valt het even gemakkelijk naar de opgegeven onderscheiding aan te wijzen in welken nmv. een persoon of eene zaak staat, en het is zeker gemakkelijker om op het gezigt van eene *s* te zeggen: tweede naamval; van *en*, derde naamval enz. En waarom? Omdat napraten altijd gemakkelijker is dan denken. Men houde in het oog dat dezelfde persoon of zaak, zoo als boven in het vierde geval reeds aangetoond is, in meer dan eene betrekking te gelijk kan voorkomen. In *gij wordt bemind* is *gij* aanspreker, onderwerp en voorwerp te gelijk.

Nuttigheid dezer onderscheiding.

95. “Die wel onderscheidt, die wel leert,” zeiden de ouden, en dit is nergens van meer toepassing dan wanneer wij het *betekende* van het *teeken*, de voorstelling des verstands van de woorden die daaraan ondergeschikt zijn, leeren afzonderen.

Kinderen die nog niet hebben leeren *verbuigen*, behooren, zonder hulp van de uitgangen, de *gevallen*, dat is de toevallige betrekkingen van zaken te leeren onderscheiden. Elk boek is tot deze oefening even geschikt. Men late zich door de moeijelijkheid niet afschrikken; een mensch is bestemd om een denkend wezen te zijn; en het denkvermogen oefenen is het eenige middel om het te versterken, en daardoor den mensch meer *mensch* te maken.